

шніх впливів і внутрішніх імпульсів поведінки), колізійну (бачення прихованих суперечностей дійсності), критичну (щодо запропонованих ззовні цінностей і норм), рефлексивну, смислотворчу, орієнтовну (побудова особистісної картини світу, індивідуального світогляду), функцію забезпечення автономності й стійкості внутрішнього світу. Зміст особистісно орієнтованої освіти, на думку вченого, повинен бути гуманістично спрямованим, щоб забезпечити цілісне орієнтування у світі з позицій інтересів людини – головного продукту генезису природи, суспільства й саморозвитку духу.

Висновки. Аналіз ознак, якостей особистісно орієнтованої освіти дав нам змогу виділити педагогічні умови становлення ціннісно-особистісної орієнтації майбутнього фахівця. По-перше, це гуманістична спрямованість особистісно орієнтованої освіти, яка реально визнає унікальність, неповторність, цілісність особистості кожного студента. По-друге, ідея суб'єктності, яка виявляється в активному, свідомому, самостійному творчому ставленні до себе, до світу, до діяльності. По-третє, наявність неповторного суб'єктного досвіду, який виражається в емоційно-особистісному ставленні до об'єкта пізнання, у способах оволодіння знаннями.

Ці ідеї лежать в основі сучасних концепцій, які дають змогу актуалізувати психолого-педагогічні знання майбутніх фахівців у процесі становлення ціннісно-особистісної орієнтації та спрямувати наукові пошуки на розробку й упровадження особистісно орієнтованих технологій навчання і виховання в професійну підготовку фахівців.

Література

1. Белухин Д.А. Личностно ориентированная педагогика как интеграция наук человекознания и сущность педагогического образования / Д.А. Белухин. – М. : Ин-т практической психологии, 1995. – 68 с.
2. Берулава М.Н. Общедагогические подходы к гуманизации образования / М.Н. Берулава // Педагогика. – 1994. – № 5. – С. 21–25.
3. Берулава М.Н. Состояние и перспективы гуманизации образования / М.Н. Берулава // Педагогика. – 1996. – № 1. – С. 9–11.
4. Бим-Бад Б.М. Образование в контексте социализации / Б.М. Бим-Бад, А.В. Петровский // Педагогика. – 1996. – № 1. – С. 3–9.
5. Бондаревская Е.В. Смыслы и стратегии личностно ориентированного воспитания / Е.В. Бондаревская // Педагогика. – 2001. – № 1 – С. 17–24.
6. Гинзбург М.Р. Психологическое содержание личностного самоопределения / М.Р. Гинзбург // Вопросы психологии. – 1994. – № 3. – С. 43–54.
7. Сериков В.В. Личностно ориентированное образование / В.В. Сериков // Педагогика. – 1994. – № 5. – С. 16–21.

ЧЕРНОВА К.М.

АКТУАЛЬНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ У ВНЗ

Сучасне українське суспільство характеризується динамічними змінами в економіці, політиці, культурі, у відносинах між суспільством та особистістю. Під впливом цих змін вища професійна освіта як соціальний

інститут перебудовує свою структуру, змінює напрям розвитку. Одним з найважливіших аспектів цих змін стає посилення уваги до особистості, не лише підготовки професіонала, а й посилення його культурного потенціалу.

Отже, актуальним завданням вищої школи є підготовка спеціаліста, здатного сприймати ринкові перетворення, легко адаптуватися до змін у житті, вільно оперувати загальними й галузевими економічними поняттями, підвищувати власну компетентність протягом усього життя. Цілі й орієнтації вітчизняної освіти на формування “людини як носія культури” також зумовлюють необхідність принципово нового підходу до фахової підготовки спеціаліста. На зміну парадигмі “підтримувальної” або “просвітницької” освіти приходить інноваційна парадигма освіти, найважливішою складовою якої стала ідея “освіти протягом усього життя” або безперервна освіта. За такої умови “знання” та “вміння” з рангу стратегічних понять переходять у ранг тактичних. Спостерігається процес формування нової філософії освіти, де раціональний зміст фахової підготовки майбутнього менеджера знаходить своє реалізацію в цілісному навчально-виховному процесі.

Сьогодні педагогічною наукою нагромаджений певний досвід вивчення особливостей фахової підготовки менеджерів у ВНЗ. Так, Л.І. Бондарева та О.І. Куліш зосередили увагу на особливостях фахової підготовки майбутніх менеджерів організацій, К.О. Богатирьов та О.В. Шмирьова досліджували підготовку менеджерів-аграріїв, Н.Л. Замкова акцентує увагу на формуванні професійних якостей у майбутніх менеджерів, Н.І. Кожемякіна звертає увагу на формування професійної мобільності менеджерів. Значний інтерес для наукового пошуку становлять праці І.А. Сенчі й Л.Б. Нікіфорової, які розглядали основи формування культури майбутнього менеджера.

Сьогодні педагогічною наукою нагромаджений певний досвід вивчення особливостей фахової підготовки менеджерів у ВНЗ. Так, Л.І. Бондарева та О. І. Куліш зосередили увагу на особливостях фахової підготовки майбутніх менеджерів організацій, К.О. Богатирьов та О. В. Шмирьова досліджували підготовку менеджерів-аграріїв, Н.Л. Замкова акцентує увагу на формуванні професійних якостей у майбутніх менеджерів, Н.І. Кожемякіна звертає увагу на формування професійної мобільності менеджерів. Значний інтерес для наукового пошуку становлять праці І.А. Сенчі й Л.Б. Нікіфорової, які розглядали основи формування культури майбутнього менеджера.

Метою статті є визначення особливостей професійної підготовки майбутніх менеджерів в умовах бакалаврату у ВНЗ.

Бакалаврат – це повноцінна базова освіта, тому що студенти протягом чотирьох років одержують певний обсяг теоретичної й практичної підготовки за обраним напрямом “Менеджмент” відповідно до затвердженого галузевого стандарту, а специфіку конкретної кваліфікації засвоюють уже

безпосередньо на підприємстві або на додаткових курсах підвищення кваліфікації. Крім того, бакалаврська підготовка має незаперечні переваги:

1. Цей вид кваліфікації прийнятий за міжнародною класифікацією й зрозумілий роботодавцям за рубежом. Там часто запрошують бакалаврів, навіть не обумовлюючи напрям підготовки, оскільки для офісної роботи потрібна просто освічена людина, яка вміє працювати з інформацією, документацією, знаходити спільну мову з людьми.

2. Уже через чотири роки після навчання у ВНЗ студент одержує диплом і стає економічно самостійним [2, с. 113].

Аналізуючи поняття професійної підготовки менеджерів, звернемо увагу на визначення, що пропонує В.В. Корнещук: професійна підготовка являє собою цілеспрямований процес у вищих навчальних закладах освіти, що забезпечує формування значущих для майбутньої професійної діяльності знань, практичних умінь і навичок, а також професійно важливих рис особистості відповідно до обраної кваліфікації, достатніх для виконання майбутнім спеціалістом професійних обов'язків [6].

Мета професійної освіти полягає не лише в тому, щоб навчити людину щось робити, здобути професійну кваліфікацією, а й у тому, щоб дати їй можливість долати численні труднощі й працювати творчо.

Іншими словами, у сучасній дидактиці, у тому числі дидактиці вищої школи, набули поширення засади чотирикомпонентної структури змісту освіти, згідно з якими зміст професійної освіти зумовлений вимогами суспільства до майбутніх фахівців з управління, на досягнення яких мають спрямовуватися зусилля педагогів і суб'єктів навчання в навчальних закладах відповідного рівня. Він містить такі взаємопов'язані компоненти: 1) систему знань, засвоєння яких формує адекватну діалектичну картину світу та озброює правильним методологічним підходом до пізнавальної й практичної діяльності; 2) систему інтелектуальних і практичних умінь та навичок, покладених в основу конкретної практичної діяльності; 3) риси творчої діяльності, що забезпечують готовність до розв'язання нових проблем, творчого перетворення дійсності; 4) систему світоглядних і поведінкових якостей особистості, які є основою гуманістичних переконань та ідеалів [8].

Як свідчать результати досліджень [2; 4; 6], зміни в економіці, у ставленні людей до соціальної дійсності, переосмислення громадської думки населення, висувають і нові вимоги до підготовки майбутнього менеджера, удосконалення процесу фахової підготовки. Професійна діяльність менеджера є комплексом управлінської, маркетингової та комерційної діяльності, що базується на дослідженні соціально-економічних та організаційних процесів, їх аналізі й систематизації, результатом цих процесів є прийняття оптимальних управлінських рішень. На доказ цього наводимо думку В.П. Тимофєєва, який розглядає управління як процес виконання взаємопов'язаних функцій планування, організації, мотивації та контролю з метою досягнення намічених цілей. Жодна з функцій не може бути виконана і навіть не може бути розпочате її виконання доти, поки не будуть здійсне-

ні процеси, що їх пов'язують: комунікації, прийняття та ухвалення управлінських рішень [12, с. 118]. Виходячи із цього, можемо стверджувати, що робота менеджера базується на рефлексивній діяльності.

Управління як єдиний і цілісний спрямовувальний процес складається з множини взаємопов'язаних дій і взаємодій, які у своїй сукупності утворюють відповідні функції управління і як складові процесу визначають та виражають його сутність, а також свідчать про культуру як якість ефективного управління. При цьому кожна функція є певним управлінським процесом, який також складається з декількох дій.

Аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень вказує на те, що існує досить велика кількість точок зору, щодо визначення особливостей професійної діяльності менеджера. Так, Р.Л. Кричевський характеризує діяльність менеджера як таку, що насичена великою кількістю дій (переважно короткочасних), широкою мережею контактів та інтенсивним спілкуванням із зовнішнім середовищем [7]. П.Ф. Друкер, аналізуючи специфіку діяльності менеджера, звертає увагу на інноваційний, ризиковий характер діяльності менеджера (орієнтація на постійний пошук більш продуктивних шляхів, нових способів діяльності, що передбачає певний ризик); самостійність у визначенні мети своєї діяльності, виходячи із загальних цілей організації, специфіка сфери діяльності; високий ступінь ідентифікації з організацією, прагнення підвищити її здатність до виживання, стимулювання її розвитку [5].

Звертаючись до особливостей діяльності керівника, звернемо увагу на думку В.Ф. Рубахіна, який схильний виділяти такі особливості управлінської діяльності: соціотехнічний характер (одночасне керівництво технічною та соціально-виробничою системами), різноманітність видів діяльності на різних рівнях управлінської ієрархії в межах кола управління, творчий характер діяльності, пов'язаний з недостатньою кількістю необхідної інформації в умовах, що часто змінюються, яскраво виражена прогностична сутність управлінських рішень, реалізація управлінських функцій у жорстких умовах нестачі часу, посилення комунікативної функції [10].

Зазначимо, що в рамках психологічної системи в діяльності менеджера можна виділити такі компоненти: пізнавальна взаємодія з об'єктом керівництва, що має на меті відобразити цілісний образ проблемної ситуації, засобів впливу на об'єкт керівництва (прийняття рішень); творча взаємодія, яка втілюється в плануванні та здійсненні програми діяльності виконавців; організаційна взаємодія, під час якої менеджер формує у виконавців адекватний образ поставлених цілей та завдань, активізуючи їх мотиваційну сферу.

Дослідниця Е.П. Печерська, акцентуючи увагу на змістовному аспекті діяльності менеджера, підкреслює, що за своїм змістом – це суто практична пошуково-інноваційна діяльність, що включає потужні проектно-конструкторські, проектно-технологічні та практико-інноваційні компоненти [9].

Зі сказаного вище можна зробити висновок, що діяльність менеджера рефлексивна за своєю суттю. Саме це вимагає від дослідників і практиків осмислення значення та ролі рефлексії у сфері професійної діяльності з метою оптимізації процесу фахової підготовки майбутніх менеджерів. Професійна підготовка менеджерів орієнтована на розвиток у майбутніх фахівців професійної компетентності, необхідних професійно важливих якостей, серед яких здатність до рефлексії займає одне з пріоритетних місць. В основі подібної підготовки й формування лежить система вимог, що висуваються до бакалавра з менеджменту та знаходять своє відображення в освітньо-кваліфікаційній характеристиці (ОКХ) та освітньо-професійній програмі (ОПП).

ОПП є галузевим нормативним документом, у якому визначається нормативний термін та зміст навчання, встановлюються вимоги до змісту, обсягу й рівня освіти та професійної підготовки фахівця освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” галузі знань 0306 “Менеджмент і адміністрування”, напрям підготовки 6.030601 “Менеджмент”.

Освітньо-професійна програма є складовою галузевого стандарту вищої освіти та використовується при: розробленні навчальних планів і програм навчальних дисциплін та практик; розробленні засобів діагностики рівня якості освітньо-професійної підготовки бакалаврів; визначенні змісту навчання/освіти як бази для оволодіння новими спеціальностями, кваліфікаціями; визначенні змісту навчання в системі перепідготовки та підвищення кваліфікації.

ОКХ є нормативним документом, у якому відображаються цілі освітньої та професійної підготовки, визначається місце бакалавра з напряму підготовки 6.030601 “Менеджмент” у структурі господарства держави та вимоги до його компетентності, інших соціально важливих властивостей та якостей. ОКХ відображає соціальне замовлення на фахівця, що розробляється у сферах праці та професійної підготовки на підставі аналізу професійної діяльності.

Варіативна частина ОКХ конкретизує галузеві кваліфікаційні вимоги до соціально-виробничої діяльності випускника вищого навчального закладу – бакалавра з напряму підготовки “Менеджмент” і державні вимоги до властивостей та якостей особи, яка здобула базову вищу освіту з напрямом підготовки “Менеджмент”.

Стандарт є складовою компонента державних стандартів вищої освіти вищого навчального закладу й використовується при: визначенні змісту навчання за цільовою підготовкою фахівців з напряму підготовки “Менеджмент”; визначенні змісту навчання в системі перепідготовки та підвищення кваліфікації; визначенні первинних посад випускників ВНЗ та умов їх використання; визначенні об’єкта, цілей освітньої та професійної підготовки; розробленні засобів діагностики рівня якості освітньо-професійної підготовки бакалавра професійного спрямування “Менеджмент”; професійній орієнтації здобувачів фаху; визначенні критеріїв професійного відбору; прогнозуванні потреби у відповідних фахівцях та плануванні їх під-

готовки; визначенні кваліфікації фахівців; розподіленні та аналізі використання випускників ВНЗ.

У педагогічній та психологічній літературі пропонується чимало моделей підготовки студентів у навчальних закладах різного рівня, які характеризуються образ особистості майбутнього фахівця згідно з вимогами суспільства. Найчастіше під моделлю особистості фахівця прийнято розуміти “сукупність узагальнених якостей, якими повинен володіти фахівець цього профілю для успішного вирішення всіх завдань, що виникають в умовах виробничої діяльності, а також для саморозвитку та самовдосконалення” [3].

Існуючі системи професійної підготовки менеджерів не повною мірою забезпечують необхідний рівень знань, умінь та навичок. Серед них, на нашу думку, можна виділити такі чинники, які гальмують процес підготовки майбутніх управлінців: фрагментарність; відсутність системного підходу до змісту підготовки; неефективність або відсутність міжпредметних зв'язків; низька забезпеченість методичними та навчальними матеріалами; намагання підвести кожного студента під загальний зразок, який подається як стандарт керівника. Дослідниця Л. Влодарска-Зола, провівши аналіз документів міжнародних організацій, вказує на те, що експерти в галузі управління вважають діяльність менеджерів недосконалою й виявляють такі недоліки в професійній діяльності менеджерів: небажання брати на себе відповідальність; повільність у прийнятті рішень; надлишкова емоційність в особистісному спілкуванні; відсутність прагнення до інноваційності; недостатня гнучкість; надмірне почуття безпеки; відносно низька ефективність праці [4].

Разом з тим О.О. Степанова серед переваг української менеджмент-освіти виділяє такі: фундаментальна базова освіта; мережа спеціалізованих базових шкіл, коледжів у структурі університетів [11].

Зважаючи на сказане вище, зазначимо, що процес підготовки майбутніх менеджерів управлінського профілю вимагає модернізації змісту методів, форм та технологій, які сприяли б якості опанування фундаментальних дисциплін як важливих складових менеджмент-освіти. Зокрема, актуальним стає узгодження цілей викладання дисциплін природничонаукового циклу із цілями й функціями менеджмент-освіти. Це передбачає вироблення цільової стратегії професійної підготовки майбутніх менеджерів на основі виокремлення завдань її окремих рівнів, аналізу, систематизації та перебудови системи навчання у вищих навчальних закладах. Важливим є те, що зміни, які спостерігаються в професійній діяльності управлінців, є одним з елементів, який тісно пов'язаний з модернізацією системи підготовки менеджерів. Задовольнити потреби ринку праці належним чином може система навчання менеджерів, що функціонує, якщо буде пристосована до потреб суспільства з ринковою економікою.

Підкреслимо, що акценти підготовки спеціалістів, а особливо спеціалістів з менеджменту, змістилися в бік практичних навичок, максимальної адаптації вмінь і навичок студента до існуючих умов майбутньої профе-

сійної діяльності в організації. Основою таких підходів є моделювання, імітація майбутньої професійної реальності, імітація цієї реальності, спроба оволодіти не лише відтворенням знань (що характерно для традиційних інформаційно-когнітивних підходів у навчанні), а на основі реальної, нехай ігрової, експериментальної дії.

Для прийняття виважених рішень у майбутній діяльності професійна підготовка менеджерів у ВНЗ повинна забезпечити: набуття цілісної системи знань, умінь та навичок управлінської діяльності; розвиток у студентів творчих здібностей взагалі та інноваційної діяльності зокрема; формування творчого і рефлексивного мислення; формування прогностичних вмінь, здатності до передбачення та переконання, вміння поєднувати раціональність з інтуїцією, що значною мірою досягається посиленням психолого-педагогічної підготовки, гуманізацією навчання та поглибленням вивчення дисциплін природничонаукового циклу. При цьому головною проблемою в навчанні стає поєднання теорії з практикою й необхідність поєднання всіх видів знань: загальних, гуманітарних, природничих, економічних і спеціалізованих, що, у свою чергу, вимагає врахування змістових і методичних особливостей при вивченні дисциплін.

Опанування технологіями ефективного управління повинно базуватись на раціоналізації, гуманізації, системності та концептуальності. Не останнє місце в професійній підготовці майбутнього менеджера посідає спрямованість на успіх, здатність до швидкої адаптації, креативність і нестандартність мислення.

На думку більшості дослідників, ефективна управлінська діяльність неможлива без ґрунтовних знань, умінь та креативного розуму, тому навчання менеджерів повинно бути спрямоване на: оволодіння знаннями й методами господарювання на вільному ринку, що використовуються системно; розвиток уміння застосовувати набуті знання на практиці; створення конструктивної позиції, орієнтованої на підприємливі та самостійні дії [1, с. 61–62]. Отже, одним з основних факторів, що впливають на професіоналізм менеджера, є набуті ним знання та вміння, завдяки яким він зможе аналітично та творчо мислити, створювати інновації й ефективно вирішувати різноманітні проблеми.

Висновки. Отже, керівники третього тисячоліття – це найбільш кваліфікований персонал. Він них вимагається прагнення виявити здібності для пошуку найкращого варіанта допомоги організації в її прагненні відповідати потребам мінливого сьогодення.

Професійна підготовка менеджерів в умовах сучасної вищої школи орієнтована на розвиток у майбутніх фахівців професійної компетентності, необхідних професійно важливих якостей, серед яких здатність до рефлексії посідає одне з пріоритетних місць. Існуючі системи професійної підготовки менеджерів не повною мірою забезпечують необхідний рівень знань, умінь та навичок. Зміст фахової підготовки майбутніх менеджерів управлінського профілю вимагає модернізації змісту методів, форм і технологій.

Література

1. Антошкевич Й.Д. Навчання менеджерів у перманентному процесі трансформації /Й.Д. Антошкевич // Дилеми підготовки менеджерів на порозі XXI століття / за ред. Т. Борковського, А. Марчіновського, А. Охеров-Урбанця. – Краків : Інститут управління Ягелонського університету : Академічна бібліотека, 2001. – С. 61–70.
2. Балабанова Л.В. Інновації у підготовці менеджерів – об’єктивна необхідність у сучасних умовах / Л.В. Балабанова, О.К. Воробйова // Проблеми і перспективи працевлаштування випускників вищих навчальних закладів : матеріали п’ятої Міжнародної науково-практичної конференції. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2010. – С. 113–115.
3. Беспалько В.П. О критериях качества подготовки специалиста // В. П. Беспалько // Вестник высшей школы. – 1988. – № 1. – С. 3–8.
4. Влодарска-Зола Л. Професійна підготовка майбутніх менеджерів у вищих технічних навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Лідія Влодарска-Зола. – К., 2003. – 21 с.
5. Друкер П.Ф. Практика менеджмента = The practice of management / Питер Ф. Друкер [и др.]. – М. : Вильямс, 2000. – 397 с.
6. Киричков Ю.В. Неперервна ступенева освіта. Управління. Оцінювання знань : монографія / Ю.В. Киричков. – К. : Політехніка, 2001. – 162 с.
7. Кричевский Р.Л. Если Вы – руководитель... Элементы психологии менеджмента в повседневной работе / Р.Л. Кричевский. – М. : Дело, 1993. – 352 с.
8. Лернер И.Я. Дидактическая система методов обучения / И.Я. Лернер. – М. : Знание, 1976. – 186 с.
9. Печерская Э.П. Концептуальные аспекты подготовки конкурентоспособного специалиста в современных условиях / Э.П. Печерская. – Самара : Изд-во Самар. гос. экон. акад., 2003. – 260 с.
10. Рубахин В.Ф. Психологические аспекты управления / В.Ф. Рубахин, А.В. Филиппов – М. : Знание, 1973. – 64 с.
11. Степанова О.О. Інституційний контекст модернізації менеджмент-освіти України: перспективи та обмеження / О.О. Степанова // Менеджмент та бізнес-освіта України в глобальному конкурентному середовищі : матеріали VI Щорічної міжнародної конференції “Розбудова менеджмент-освіти в Україні”. – К. : Навч.-метод. центр “Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні”, 2005. – 325 с.
12. Тимофеев В.П. О содержании дипломных проектов студентов в соответствии с квалификационными требованиями специальности “Менеджмент организации” / В.П. Тимофеев // Проблемы теории и практики управления : международный журнал. – 2007. – № 9. – С. 118.

ЧОРНА С.С.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ “ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ”

У зв’язку з реформуванням освітніх процесів в Україні на засадах гуманістичних принципів і цінностей актуалізується проблема формування педагогічної майстерності викладачів вищої школи. Тільки за умови досягнення викладачами ВНЗ високого професійного рівня, оволодіння ними педагогічною майстерністю можливо буде змінити сучасну вищу школу України на краще.

Мета статті – проаналізувати сутність дефініції “педагогічна майстерність викладача вищої школи” та її основні елементи.